

УДК 657.9

Коваленко О.В.

аспірант кафедри бухгалтерського обліку

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті розглянуті сучасні теоретичні підходи до класифікації культурних цінностей. Доведено дискусійний характер класифікації культурних цінностей за національним законодавством України та міжнародним правом. Проаналізовано основні підходи до класифікації за видами мистецтва, за способами створення, кількістю вимірів і митною класифікацією.

Ключові слова: культурні цінності, рідкісні колекції, історичні цінності, предмети етнографічного значення, цінності художнього значення, предмети антикваріату, музейний фонд, археологічні знахідки.

Коваленко О.В. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К КЛАССИФИКАЦИИ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

В статье рассмотрены современные теоретические подходы к классификации культурных ценностей. Доказано дискуссионный характер классификации культурных ценностей по национальному законодательству Украины и международным правом. Проанализированы основные подходы к классификации по видам искусств, способам создания, количеству измерений и таможенной классификации.

Ключевые слова: культурные ценности, редкие коллекции, исторические ценности, предметы этнографического значения, ценности художественного значения, предметы антиквариата, музейный фонд, археологические находки.

Kovalenko O.V. MODERN THEORETICAL APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF CULTURAL PROPERTY

The article describes the contemporary theoretical approaches to the classification of cultural values. Proved controversial nature Classification of Cultural Property under the national legislation of Ukraine and international law. The main approaches to the classification by art, by means of the establishment, the number of measurements and the customs classification.

Keywords: cultural values, rare collections, historical treasures, objects of ethnographic values, values of artistic values, antiques, museum fund, archaeological finds.

Постановка проблеми. Важливою проблемою є те, що культурні цінності не можуть бути однозначно класифіковані за національним та міжнародним законодавством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти дослідження питання класифікації культурних цінностей містяться в наукових розробках вітчизняних фахівців різних галузей науки, зокрема, правової (В. Акуленко, В. Печерський, О. Кофанова, О. Процюк, Л. Прибега, Я. Фурман); культурології, пам'яткознавства (О. Дулов, С. Заремба, О. Калашникова). Викликають інтерес праці російських дослідників: М. Богуславського, С. Долгова, А. Джамбатова, Н. Кузнецової, Е. Лачиної, С. Молчанова, В. Растопчина.

Постановка завдання. Перед українською культурою стоять принципово нові, стратегічні завдання, створити єдиний класифікатор культурних цінностей та перетворити культуру на потужний чинник суспільного розвитку, на дієвий інструмент реалізації соціально-економічних реформ та забезпечення консолідації всього суспільства.

Виклад основного матеріалу. Багата культурна спадщина України є вагомою частиною всесвітнього

культурного надбання. Її належне збереження та використання – це не тільки один із ключових напрямів державної політики, а й показник, за яким оцінюється наша країна на європейському та світовому рівні.

Для організації ефективного обліку й з метою контролю важливого значення набуває класифікація культурних цінностей, яку можна проводити, виходячи з різних критеріїв (рис. 1).

Згідно з Законом України «Про музеї та музейну справу» № 249/95 від 29.06.1995 р. музейний фонд України складається з державної та недержавної частини.

До державної частини Музейного фонду України належать музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що є державною власністю, зберігаються в державних музеях, у тому числі музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що зберігаються у музеях, які належать до сфери управління місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, а також у музеях, створених при підприємствах, в установах, організаціях і навчальних закладах державної та комунальної форм власності чи в їх складі. До державної частини Музейного фонду України належать також предмети музейного значення, що підлягають внесенню до державної частини Музейного фонду України, музейні колекції, музейні зібрання, що зберігаються на підприємствах, в установах та організаціях державної й комунальної форм власності.

До недержавної частини Музейного фонду України належать музейні предмети, музейні колекції, музейні зібрання, що зберігаються в музеях приватної форми власності, музеях підприємств, установ, організацій приватної форми власності й не зараховані або не підлягають зарахуванню до державної частини Музейного фонду України, зокрема предмети музейного значення, що підлягають внесенню до недержавної частини Музейного фонду України та є власністю релігійних організацій, громадян та об'єднань громадян [1, с. 15].

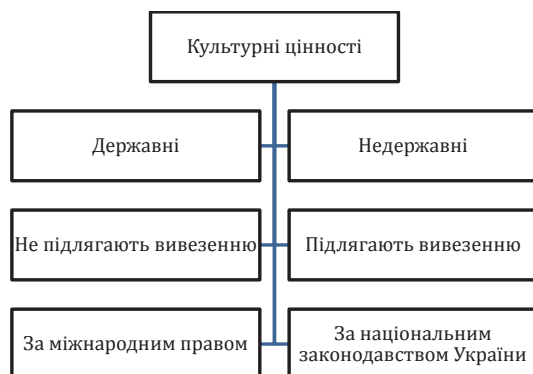

Рис. 1. Загальна класифікація культурних цінностей

Культурні цінності можна класифікувати так:

- за видами мистецтв;
- за засобами створення;
- за кількістю вимірів;
- за митною класифікацією.

Культурні цінності як об'єкти матеріальної та духовної культури, які мають художнє значення, тобто як вироби мистецтва, які стають об'єктами контрабандного перевезення через митний кордон України, а окрім того, саме вони мають історичне, етнографічне й наукове значення, втілюючи всі типологічні ознаки визначеного в Законі України і міжнародних правових актах поняття «культурні цінності».

Варто зазначити, що термін «мистецтво» в нашій літературі вживається в кількох значеннях. Найпоширеніше – це художня творчість загалом – література, архітектура, скульптура, образотворче мистецтво, графіка, декоративно-прикладне мистецтво, музика, танець, кіно й інші види творчої діяльності людей у духовній сфері. Тобто, ті види творчої діяльності, які збагачують внутрішній світ людини.

У вузькому значенні мистецтво (образотворче) – живопис, скульптура і графіка.

Ще одне значення мистецтва – високий ступінь уміння, майстерності у будь-якій сфері діяльності. Високий ступінь майстерності, вміння або те, що називають технікою виконання, інтелектуальною діяльністю не визнається.

Отже, діяльність у сфері духовного збагачення людини, результати якої підпадають під охорону авторського права й суміжних прав, у широкому значенні охоплюється поняттям «мистецька діяльність». У вузькому значенні це лише образотворче мистецтво. Але термін «мистецтво» часто вживається у ширшому значенні. Інколи до мистецтва зараховують театр, кіно, телебачення і радіо.

Важливо те, що творча діяльність у сфері мистецтва визнається інтелектуальною, а її результати об'єктами правової охорони й, отже, об'єктами інтелектуальної власності.

Образотворче мистецтво – це різновид пластичного мистецтва, що поєднує живопис, графіку, скульптуру. Воно відображає дійсність в образах, що сприймаються візуально. Відповідно до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, твори образотворчого мистецтва є художніми творами (творами мистецтва), призначеними насамперед для естетичного сприйняття. Образотворче мистецтво пропонує суб'єктивне сприйняття дійсності крізь призму поглядів митця та публіки. До творів образотворчого мистецтва, згідно з положеннями національного законодавства, належать твори живопису, графіки, гравюри, скульптури [6, с. 27].

Різноманітні підходи до аналізу мистецтв зумовили існування декількох класифікацій.

I. Найпоширенішою і визнаною багатьма дослідниками є класифікація, яка поділяє мистецтва на такі [4, с. 16]:

- просторові;
- часові.

До просторових мистецтв належать ті, що розгортаються у просторі:

- архітектура;
- скульптура;
- живопис.

Часові – це мистецтва, що існують у часі:

- музика;
- міміка (театр);
- поезія (література).

II. Відповідно до засобів створення мистецтва поділяють на такі:

- прямі, або безпосередні;
- непрямі, або опосередковані.

Безпосередні – це такі мистецтва, для створення яких вистачає тільки тіла (голосу) людини:

- музика (спів);
- міміка (танок, театр);
- поезія (література).

Опосередковані потребують для їх створення використання відповідних матеріалів та інструментів:

- архітектура;
- скульптура;
- живопис.

III. Відповідно до кількості вимірів, у яких розгортаються форми мистецтв, визначають такі:

- двомірні мистецтва – живопис (одномірних мистецтв не існує);
- тримірні – архітектура, скульптура;
- чотиримірні – поезія, музика, міміка.

Деякі мистецтва стають на шлях отримання додаткових вимірів. Так, живопис за допомогою специфічних засобів виразності (світлотіні, перспективи, тощо) створює ілюзію простору, третього виміру – глибини. А архітектура опановує четвертий вимір – час, бо сприйняти пам'ятку архітектури повною мірою можна лише під час руху, тобто переміщення в часі.

За Українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності культурні цінності подані в окремій групі 97 «Вироби мистецтва, предмети колекціонування або антикваріат» (таблиця 1) [2].

Таблиця 1
Український класифікатор товарів ЗЕД

Код товару	Найменування товару
9701 00 00 00	Картини, малюнки та пастелі, повністю виконані вручну, за винятком малюнків товарної позиції 4906 та інших готових виробів, розмальованих або декорованих вручну; колажі та аналогічні декоративні зображення;
9702 00 00 00	Оригінали гравюр, естампів та літографій
9703 00 00 00	Оригінали скульптур і статуеток з будь-якого матеріалу
9704 00 00 00	Марки поштові або гербові, знаки поштової оплати, у тому числі першого дня гашення, поштові канцелярські предмети (гербовий папір) та подібні предмети, використані або невикористані, за винятком товарів товарної позиції 4907
9705 00 00 00	Колекції та предмети колекціонування із зоології, ботаніки, мінералогії, анатомії або такі, що становлять історичний, археологічний, палеонтологічний, етнографічний чи нумізматичний інтерес
9706 00 00 00	Предмети антикваріату віком понад 100 років

Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» № 1068-XIV від 21.09.1999 р. містить вичерпний перелік об'єктів і предметів, що належать до культурних цінностей, може бути використаний як класифікатор за національним законодавством України.

За міжнародним законодавством найбільш прийнятною є класифікація культурних цінностей, що міститься у Конвенції УНІДРУА. Аналіз класифікацій культурних цінностей за національним законодавством України та Конвенцією УНІДРУА (рис. 2.)

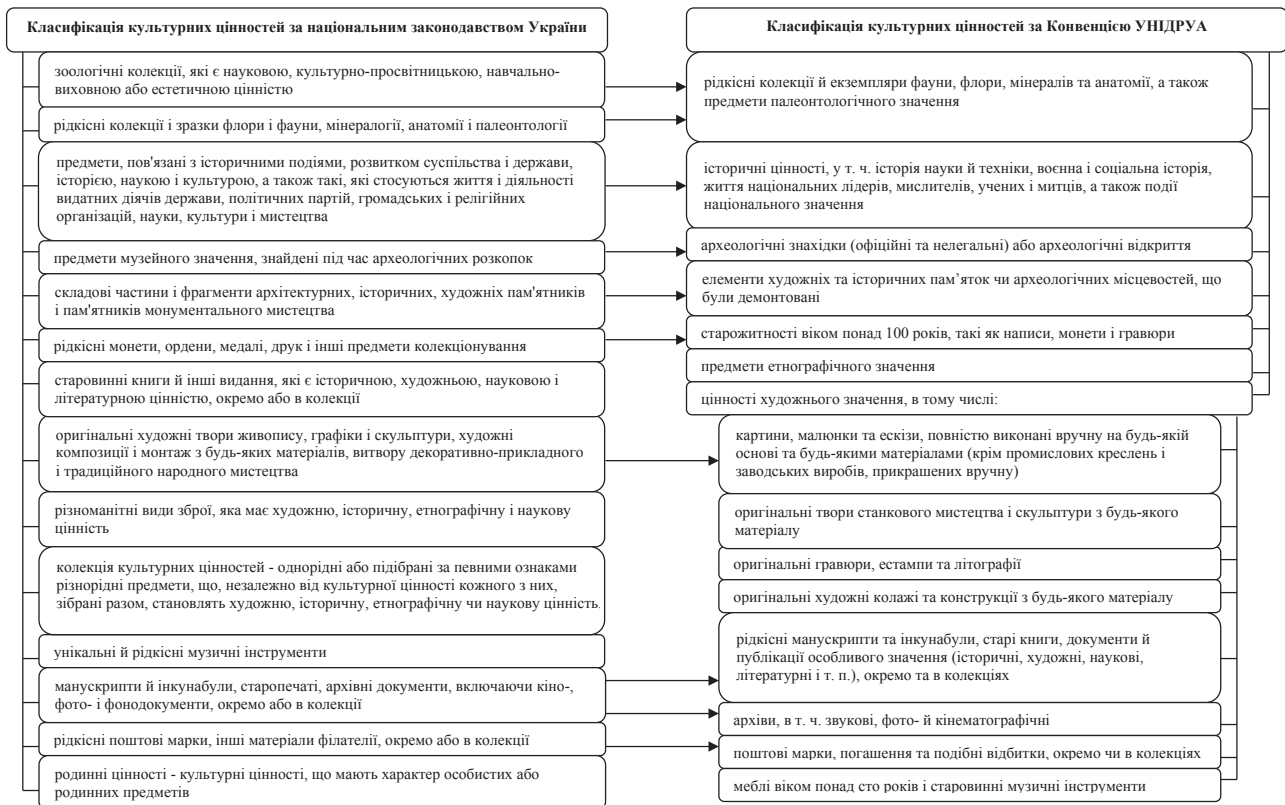

Рис. 2. Порівняльна характеристика класифікацій культурних цінностей за національним законодавством України та Конвенцією УНІДРУА

дає змогу зробити такі висновки про те, що основні елементи класифікацій є майже ідентичними:

- рідкісні колекції й екземпляри фауни, флори, мінералів та анатомії, а також предмети палеонтологічного значення;
- історичні цінності, у тому числі історія науки й техніки, воєнна і соціальна історія, життя національних лідерів, мислителів, учених і митців, а також події національного значення;
- археологічні знахідки (офіційні та нелегальні) або археологічні відкриття;
- елементи художніх та історичних пам'яток чи археологічних місцевостей, що були демонтовані;
- старожитності віком понад 100 років, такі як написи, монети і гравюри.

У частині культурних цінностей художнього значення такі:

- картини, малюнки й ескізи, повністю виконані вручну на будь-якій основі та будь-якими матеріалами (крім промислових креслень і заводських виробів, прикрашених вручну);
- рідкісні манускрипти й інкунабули, старі книги, документи та публікації особливого значення (історичні, художні, наукові, літературні тощо) окремо та в колекціях;
- архіви, у тому числі звукові, фото- й кінематографічні;
- поштові марки, погашення й подібні відбитки, окремо чи в колекціях.

Решта культурних цінностей не може бути однозначно класифікована за національним і міжнародним законодавством, бо одні й ті самі культурні цінності можуть бути включені до різних складових класифікацій.

Висновки з проведеного дослідження. На сучасному етапі розвитку України, яка протягом своєї

багатовікової непрості історії зазнала величезних культурних втрат, міжнародне співробітництво у сфері охорони культурних цінностей має особливе значення. Як учасниця всіх Конвенцій ЮНЕСКО Україна поступово окреслює свою міжнародно-правову позицію стосовно участі у всесвітньому культурному співробітництві, зокрема у сфері повернення незаконно переміщених культурних цінностей. Проведене дослідження дає змогу сформулювати висновки та пропозиції щодо створення єдиного класифікатора культурних цінностей. Ураховуючи загальноправовий стандарт пріоритету міжнародного права над національним, Україна спирається на міжнародні правила й норми, формуючи власні законодавчі акти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про музеї та музейну справу» № 249/95 від 29.06.1995 р. (зі змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249/95-вр>.
2. Митний Кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р. (зі змінами та доповненнями). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/mk/>.
3. Горбачев В.Г. Культурне ценности. Понятие, порядок приобретения, хранения и обращения / В.Г. Горбачев, В.Г. Растопчин, В.Н. Тищенко. – М., 1989. – 326 с.4.
4. Калашнікова О.Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : [підручник] / О.Л. Калашнікова. – К. : Знання, 2006. – 479 с.
5. Рыбак К.Е. Музей в нормативной системе (историко-культурологический анализ): Автореф. дис. ... д-ра культурологии / К.Е. Рыбак. – СПб., 2006. – 34 с.
6. Штефан О. Деякі аспекти охорони прав на твори образотворчого та ужиткового мистецтва / О. Стефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 2. – С. 27–31.